

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oude Kijk in 't Jatstraat 52, Groningen
Status: BBP
Periode: 23 februari 2005
Onderzocht door: I. van der Gaag, J.A. van der Hoeve en H. Wierdsma
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 30 juli 2005, toevoeging afbeeldingen 20 april 2007

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

Het achterste appartement op de eerste verdieping was bij deze verkenning niet toegankelijk.



SITUERING/ STRUCTUUR

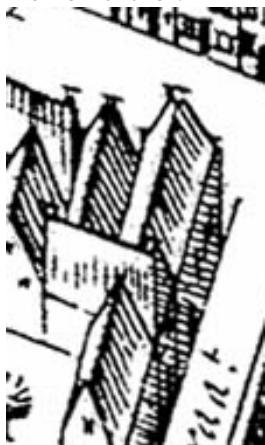
Oude Kijk in 't Jatstraat 52 ligt in een smal en langgerekt bouwblok tussen de Visserstraat (zuidzijde) en Hoekstraat (noordzijde), dat aan de westzijde wordt begrensd door het Gasthuisstraatje en aan de oostzijde door de Oude Kijk in 't Jatstraat. Dit bouwblok wordt doorsneden door enkele gangen in noord-zuidrichting, waarvan de meest oostelijke ligt tussen de panden Hoekstraat 12 en 14, respectievelijk de panden Visserstraat 11 en 13. Het perceel van het pand Oude Kijk in 't Jatstraat 52 grenst met de achterzijde aan deze gang en had hier een toegang.

In zijn hoofdopzet bestaat het pand Oude Kijk in 't Jatstraat 52 uit twee bouwlagen met een schilddak, haaks op de straat. Secundair is het voorste deel van de zolder verhoogd tot drie bouwlagen met een schilddak (evenwijdig aan de straat), zodat ook de voorgevel uit drie bouwlagen bestaat. Voor zover bekend is er geen sprake van een kelder. Aan weerszijden van het pand zijn ozendruppen aanwezig. Tegen de achtergevel sluit een eenlaags aanbouw aan, voorzien van een plat dak.



BOUWGESCHIEDENIS

Het huis van Oude Kijk in 't Jatstraat 52 hoogstwaarschijnlijk uit het begin van de 17de eeuw. Deze conclusie is voornamelijk gebaseerd op de kapconstructie, waarin voor de bouw zowel eikenhout als grenenhout zijn gebruikt. Op grond van deze (grotendeels originele) kapconstructie kan tevens worden geconcludeerd dat het huis bestond uit twee bouwlagen met een zadeldak. Voor- en achtergevel waren uitgevoerd als top- of trapgevels. Op deze wijze staat het huis weergegeven op de vogelvluchtplattegrond van de stad Groningen door Haubois (1643). Wel is het opmerkelijk dat het huis aan de achterzijde grenst aan een pand aan de Visserstraat. Er was dus geen tuin, hooguit een kleine lichthof.



Uitsnede uit de kaart van Haubois uit omstreeks 1643, het noorden is links. De Oude Kijk in 't Jatstraat is boven en de Visserstraat rechts. Oude kijk in 't Jatstraat 52 is het tweede huis vanaf de hoek en wordt vanaf de achterkant



De kadastrale minuut van omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

Het volgende ijkpunt is de kadastrale minuut van circa 1830. Op deze tekening staat het huis op een smal en langgerekt perceel, dat aan de achterzijde wordt ontsloten door een dwarsgang tussen de Visserstraat en de Hoekstraat. Achter het huis ligt een tuin. Tegen de achtergevel van het huis zelf staat een uitstek. Sinds de bouw in de vroege 17de eeuw moeten diverse verbouwingen hebben plaatsgevonden, maar daarvan zijn bij deze verkenning geen sporen gevonden. Zelfs is het niet bekend of de voorgevel al in de 18de eeuw is verbouwd tot een lijstgevel of dat dit pas is gebeurd bij de verbouwing in het tweede helft van de 19de eeuw. In het interieur zijn geen aanwijzingen voor een 18de-eeuwse verbouwing, afgezien van mogelijk de balusters van het traphekje op de eerste verdieping. Deze balusters hebben weliswaar een 18de-eeuwse vormgeving, maar kan sprake zijn van hergebruik of kopieën. Nader (kleur)onderzoek kan dit uitwijzen.

In de tweede helft van de 19de eeuw (circa 1870) heeft een grondige verbouwing plaatsgevonden, waarbij niet alleen de indeling en de interieur-afwerking zijn gemoderniseerd maar ook de gevels en de bouwmassa zijn aangepast. Het voorste deel van het gebouw werd verhoogd tot drie bouwlagen en een schilddak. Het achterste deel behield zijn oude kap. De voorgevel kreeg een gepleisterde afwerking, schuifvensters met karakteristieke kwartronde bovenhoeken en een sierlijke lijst. Vrijwel zeker was de begane grond verdeeld in vijf venster-assen, hetgeen afwijkt van de verdiepingen met hun verdeling in vier venster-assen. Blijkens de bouwtekeningen van 1903 en 1928 bevond zich de entree van de benedenwoning in het midden van de begane grond. Het kozijn was door middel van een geprofileerd kalf verdeeld in een deuropening (waarin een tweepaneelsdeur) en een bovenlicht (versierd met een plantmotief). Deze deur gaf toegang aan de middengang, waarnaast aan weerszijden kamers. Restanten van de plattegrondschiikking zijn nog herkenbaar op de opmetingstekeningen van 1928. Het trappenhuis moet zich aan de rechterzijde van de gang hebben bevonden. De verdiepingen kenden een indeling van 'stucwanden', lichte scheidingswanden of Brabantse wanden. Deze indeling is herkenbaar op de opmetingstekeningen van 1958. In het interieur zijn slechts weinig sporen uit deze periode bewaard gebleven. De belangrijkste elementen zijn de vensterwandbetimmeringen op de eerste verdieping (met zitbanken onder de vensters) en de spiltrap tussen de eerste en tweede verdieping.

Eveneens in de late 19de eeuw (circa 1890) werd het huis verdeeld in een beneden- en bovenwoning, waartoe een aparte entree en trapopgang zijn gerealiseerd. De toegang tot de bovenwoning kreeg een plaats aan de rechterzijde. De rechter voorkamer werd verkleind ten behoeve van een smalle steektrap naar de verdieping, herkenbaar op de opmetingstekening uit 1928 (bestaande toestand). Deze trap is nog deels behouden gebleven.

In 1905 werd de linker voorkamer ingericht tot een winkel. Deze kamer werd vergroot door samenvoeging met (het voorste deel van) de middengang. In de voorgevel kwam een bescheiden

winkelpui (met een breedte van twee venster-assen), waarvan het ontwerp bewaard is gebleven (de pui zelf niet). Opvallend is dat de woonhuisdeur uit circa 1870 behouden bleef. In 1928 werd de indeling van het voorste deel van de begane grond aangepast, waarmee de winkel een aanzienlijk grotere frontbreedte kreeg. Ook de pui kreeg bij vernieuwing een aanzienlijk grotere breedte, terwijl de lijst werd voortgezet over de (vernieuwde) toegang tot de bovenwoning. De bestaande houten wand of Brabantse wand tussen de winkel en opgang van de bovenwoning werd vervangen in steen (halfsteensmuur: 11 cm). Architect van deze verbouwing was K.H. Holthuis.

In 1957 werden de panden Oude Kijk in 't Jatstraat 52 en Visserstraat 9 samengevoegd, waarbij ook het achterterrein werd volgebouwd. Volgens het bouwplan werden deze panden en het (overbouwde) binnenterrein ingericht tot een rijwielstalling met bijbehorende winkel. De belangrijkste bouwkundige wijzigingen in het pand Oude Kijk in 't Jatstraat 52 betroffen de sloop van de complete indeling en de interieur-afwerking en het aanbrengen van een stalen onderslagconstructie op de begane grond (in de lengte van het huis). In 1958 werd door dezelfde architect (H.J. van Wissen) een aangepast bouwplan ingediend, waarin ook een nieuwe winkelpui in het pand Oude Kijk in 't Jatstraat 52 was voorzien. In 1960 werd vergunning verleend voor het aanbrengen van een neonreclame, die de naam van de eigenaar van de winkel vermeldde (Stuurwold).

De winkel is naderhand meermalen gemoderniseerd, waarvoor vergunningen zijn aangevraagd in 1980, 1983/1984 en 1991. Bij de laatstgenoemde verbouwing (1991) is een doorbraak gemaakt in de achtergevel, waardoor de winkel en de achterliggende magazijnruimte werden samengevoegd. Dit had een brede doorbraak in de achtergevel tot gevolg. De winkelpui moet in deze periode ook zijn gemoderniseerd, echter gebaseerd op de bestaande opzet. Omstreeks 1996 zijn de woonruimten op de verdiepingen ingericht tot appartementen, wat een vrijwel complete vernieuwing van de indeling en interieur-afwerking tot gevolg heeft gehad.

BESCHRIJVING

gevels en dak

De voorgevel is een drielaags lijstgevel met een gepleisterde afwerking uit de tweede helft van de 19de eeuw, voorzien van schijnvoegen en geprofileerde lijsten rond de vensters. De gevel stamt in eerste opzet uit de 17de eeuw. Van de oorspronkelijke tweelaags topgevel is de top gesloopt (18de of 19de eeuw), waarna een verhoging met een extra verdieping heeft plaatsgevonden (tweede helft van de 19de eeuw).

De begane grond bevat een schuin terugliggende pui uit 1958/1959, die is gemoderniseerd in de late 20ste eeuw (1991?). De entree tot de bovenwoningen aan de rechterzijde is omstreeks 1996 aangepast. Een brede band met reclames vormt de afsluiting van de winkelpui. Opmerkelijk genoeg kraagt deze band uit ter plaatse van de beide ozendruppen. Het pleisterwerk daar onmiddellijk boven heeft een vlakke uitvoering.

De eerste en tweede verdieping zijn verdeeld in vier venster-assen. De kozijnen van de vensters stammen waarschijnlijk nog uit de 19de eeuw, de stolpramen, kalven en bovenlichten uit circa 1996. Op de bouwtekening uit 1905 valt te zien dat er toen nog sprake was van de (oorspronkelijke) zesruitsschuiframes. De vensters hebben een geprofileerde omlijsting (ca 1870). De onderdorpels zijn gekoppeld tot horizontale cordonlijsten. De afsluitende gootlijst is samengesteld uit een architraaflijst, vlak fries en een kroonlijst.

De achtergevel is een tweelaags langsgevel, waarvan de begane grond schuil gaat achter de eenlaags aanbouw aan de achterzijde. De eerste verdieping van deze gevel is gepleisterd en wit geschilderd. De vensters bezitten H-ramen uit circa 1997. De datering van de kozijnen kon niet worden vastgesteld (aangezien de achterkamer op de eerste verdieping niet toegankelijk was).

Vanaf het platte dak van de tweelaags achterbouw van het buurpand (Oude Kijk in 't Jatstraat 54) viel de noordelijke zijgevel te zien. Dit is een gepleisterde gevel. De ankers maken duidelijk dat de oorspronkelijke balklaag boven de eerste verdieping behouden is gebleven (17de eeuw).

Het schilddak aan de voorzijde wordt gedekt door orangerode Oudhollandse pannen. Ook het achterste schilddak heeft een dekking van orangerode Oudhollandse pannen, respectievelijk linksdekkende op het noordelijke dakvlak en rechtsdekkende voor het zuidelijke dakvlak.



Het achterste gedeelte van het dak aan de noordzijde. De dakpannen zijn linksdekkend (de rechter pan valt over de linker).

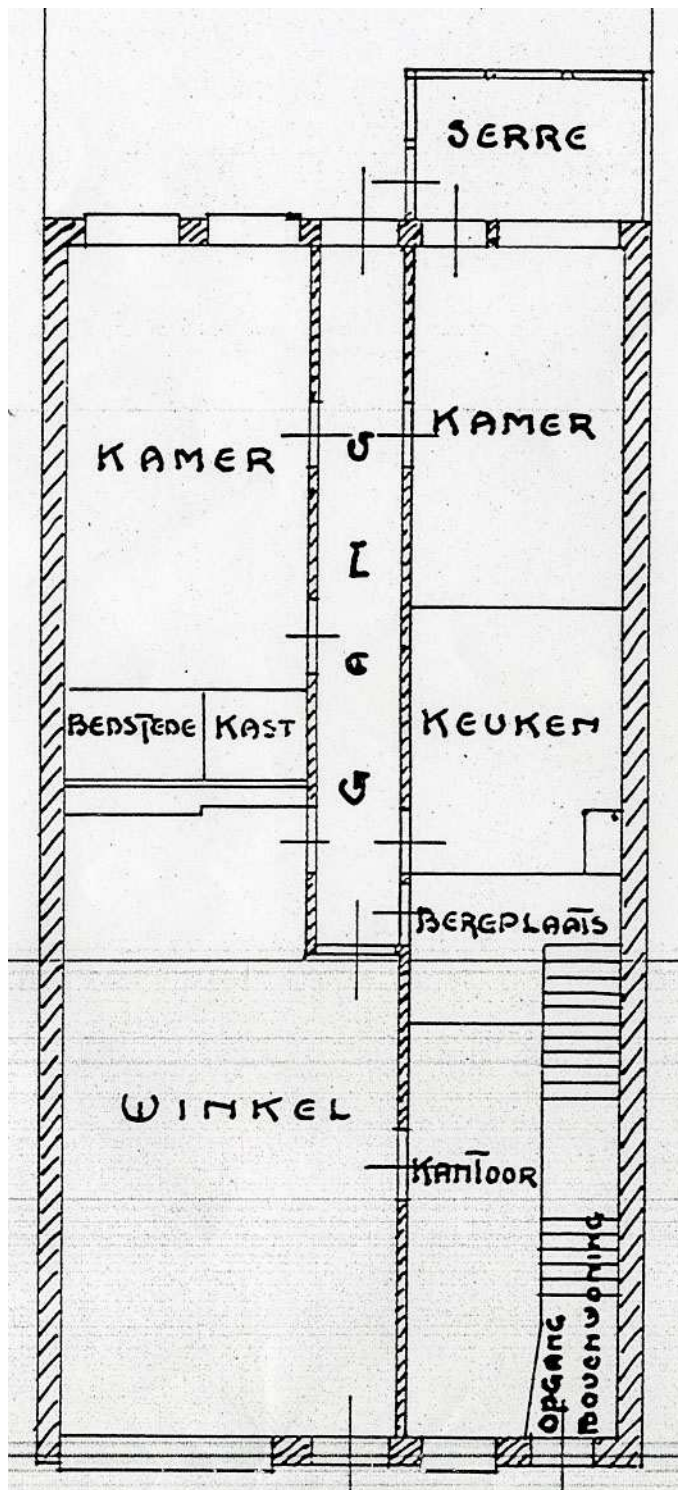
plattegronden per bouwlaag

De begane grond is sinds de verbouwing van 1958 een ongedeelde ruimte, die sinds 1991 in open verbinding staat met de eenlaags aanbouw aan de achterzijde. De interieur-afwerking bestaat uit voorzetwanden en verlaagde plafonds uit circa 1991. De vloer is van beton. Er zijn geen bijzonderheden gesignaleerd, afgezien van een gietijzeren rooster in de vloer. Dit rooster bevindt zich ter plaatse van de voormalige binnenplaats achter het huis.

Voor de ontsluiting van de bovenwoning bevindt zich rechts in de winkel een opgang, die vanuit de voorruimte van (scheef terugliggende) winkelpui toegankelijk is. De wand tussen de winkel en de opgang is vernieuwd in 1928, waarbij tevens de interieur-afwerking zal zijn gemoderniseerd. De facettegels stammen mogelijk nog uit deze periode. De leuningen van de trap hebben een 19de-eeuws karakter. De aanzetbalusters kunnen op grond van hun vorm mogelijk nog in de 18de eeuw worden gedateerd (hergebruikt of kopieën?). De voordeur is vernieuwd omstreeks 1997. Voor het overige zijn geen bijzonderheden gesignaleerd.

De eerste verdieping is omstreeks 1997 ingericht tot twee appartementen, waarvan alleen de voorste bezocht kon worden. De indeling en interieur-afwerking zijn geheel vernieuwd. Alleen de steektrap tussen de begane grond en de eerste verdieping (late 19de eeuw) en de spiltrap tussen de eerste en tweede verdieping (circa 1870) zijn van oudere datum. Op de overloop staat een hekwerkje bij deze steektrap, waarvan de opengewerkte, platte balusters mogelijk nog uit de 18de eeuw stammen (hergebruik of van elders afkomstig?). De leuning heeft een laat-19de-eeuws karakter. In de

voorkamer is bovendien de vensterwandbetimmering behouden, inclusief de gebogen zitbanken onder de vensters (circa 1870).



Plattegrondtekening van de begane grond (bestaand toestand) uit 1928.

Het voorste deel van het huis is in de tweede helft van de 19de eeuw voorzien van een extra verdieping met een zelfstandig schilddak. Ook de indeling en interieur-afwerking van deze tweede verdieping zijn bij de inrichting tot appartementen geheel vernieuwd. Van de 19de-eeuwse afwerking resteert alleen de vensterwandbetimmering. De betimmering van de schuine neggen van de vensters heeft een drie-paneelsverdeling, waarvan het middelste paneel steeds veel kleiner is dan de panelen aan

de onder- en bovenzijde. Een 19de-eeuws spiltrapje leidt naar de zolder (in het schilddak). Opmerkelijk is de holle, halfronde spil van deze trap. De zolder in het schilddak is geheel afgetimmerd. Achter de knieschotten viel vast te stellen dat de constructie een laat-19de-eeuwse karakter heeft (circa 1870), waarbij echter wel onderdelen van het gesloopte voorste deel van het 17de-eeuwse zadeldak zijn hergebruikt (hergebruikte eiken sporen).



Het traphek op de verdieping waarvan de opengewerkte platte balusters mogelijk uit de 18^e eeuw dateren.

Het achterste deel van het huis heeft een 17de-eeuwse kapconstructie. Dit is het achterste deel van het oorspronkelijke zadeldak, voorzien van een schildeind aan de achterzijde. Dit schildeind moet bij een 18de- of 19de-eeuws verbouwing zijn aangebracht.



Een van de kapgebinten. Op het pantbeen is het telmerk II afleesbaar.

Het behouden gedeelten van deze kapconstructie bestaat uit een reeks eikenhouten sporenparen, ondersteund door een stelsel van gebinten met wurmten. Het stelsel van vier enkelvoudige schaargebinten met bijbehorende wurmten is geheel origineel. Het achterste gebint draagt het telmerk I, dan volgen II en III. Het nummer van het voorste gebint is niet leesbaar (III?). De constructie is deels uitgevoerd in eikenhout en deels in grenenhout. Opmerkelijk echter is dat grenenhout alleen is gebruikt voor de windschoren. Alle ander onderdelen zijn nog van eikenhout. Uit eerder onderzoek is bekend dat de combinatie van deze houtsoorten karakteristiek is voor vroeg-17de-eeuwse kapconstructies. De windschoren zijn aan onder- en bovenzijde genageld, respectievelijk op de spantbenen en de wurmten. Ook de korbeels zijn aan de onderzijde genageld. De bevestiging van de wurmten op de spanten viel niet vast te stellen. Voor het overige zijn voor de gebinten pengatverbindingen gebruikt. In het tweede vak van achteren vallen uitsparingen in de wurmten te herkennen, vermoedelijk in verband met rookkanalen.

De sporenparen staan niet meer in volgorde van de nummering (gezaagde telmerken). Sommige zijn zelfs gekeerd of gedraaid. Kennelijk zijn alle sporen op zeker moment afgenomen en herplaatst. Wel is duidelijk dat deze sporen tot de oorspronkelijke opzet van de kap behoren. Bij een tamelijk recente restauratie zijn de sporen uitgevlakt, versterkt en voorzien van een beschot (op dunne dwarslatten). Op het beschot zijn de panlatten aangebracht, die de dragers zijn voor de (oude) pannen.

WAARDESTELLING

Oude Kijk in 't Jatstraat 52 heeft hoge monumentwaarden, zowel vanwege de 17de-eeuwse hoofdopzet als vanwege de karakteristieke 19de-eeuwse verhoging en modernisering van het voorste deel van het huis (inclusief de voorgevel).

Het casco van het gebouw heeft hoge monumentwaarden, aangezien de 17de-eeuwse gevels, balklagen en kapconstructie grotendeels bewaard zijn gebleven. In de 19de-eeuwse constructie zijn diverse onderdelen van de 17de-eeuwse constructie hergebruikt. Ook deze vertegenwoordigt hoge monumentwaarden. De voorgevel heeft hoge monumentwaarden, vanwege de karakteristieke 19de-eeuwse architectuur en (gepleisterde) decoratie in eclectische stijl. De pui heeft indifferente monumentwaarden. De (vernieuwde) vensters hebben positieve monumentwaarden, aangezien deze qua maat en schaal goed passen bij de gevel.

De indeling en interieur-afwerking zijn in de late 20ste eeuw geheel vernieuwd. Deze hebben indifferente monumentwaarden. Uitzondering zijn de vensterwandbetimmeringen in de voorkamers op de eerste en tweede verdieping en de trappen met bijbehorende leuning en hekjes. Deze hebben hoge monumentwaarden.

AANBEVELINGEN

Bij eventuele verbouwingen in exterieur of interieur valt nader onderzoek van met name de gevels, balklagen en kapconstructie aan te bevelen.

Bijlage: uittreksel uit het bouwdoosier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Oude Kijk in 't Jatstraat 52**
Bouwdoosiernummer : B 5174
D.I.V. bezoek : 10 november 2004

1905

A.P. Hartman krijgt een vergunning om in de voorgevel van het pand een winkelpui aan te brengen.

1928

A.P. Hartman krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling door het wegbreken van en het aanbrengen van enige scheidingswanden, het veranderen van de winkelpui en het bouwen van een privaat op de begane grond. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid. K.H. Holthuis is architect van het bouwplan.

Daarnaast wordt een vergunning verleend om het bestaande privaat op de eerste verdieping te voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1947

Er is glasschade aan het pand a.g.v. brand.

1949

Het dak van het pand is niet waterdicht.

1957

B.J. Stuurwold krijgt een vergunning voor het samenvoegen van Oude Kijk in 't Jatstraat 52/52a en Visserstraat 9/9a en het bouwen van een aanbouw op de open grond achter de gebouwen t.b.v. rijwielstalling en reparatie. H.J. van Wissen is de architect van het bouwplan. De panden bevatten een winkel met magazijnruimte (52) en bovenwoning (52a) en een bergplaats (9) met bovenwoning (9a).

1958

B.J. Stuurwold krijgt een vergunning voor het gewijzigd uitvoeren van het bouwplan waarvoor in 1957 vergunning is verleend. De wijziging zal bestaan uit het veranderen van de winkelpui aan de zijde van de Oude Kijk in 't Jatstraat, het wijzigen van de indeling op de begane grond van het gedeelte aan deze straat en het bouwen van een privaat na afbraak van een bestaand privaat. Magazijnruimte en kantoorruimte wordt bij de winkel getrokken. H.J. van Wissen is de architect van het bouwplan. Daarnaast wordt een vergunning verleend voor het aanbrengen van een neon lichtreclame installatie tegen de voorgevel.

1960

Er wordt een vergunning verleend voor het aanbrengen van een neon lichtreclame installatie tegen de voorgevel.

1980, 1983 en 1984

Reisbureau NBBS is in het pand gevestigd. Er wordt een vergunning verleend voor het plaatsen van een reclame lichtbak tegen de voorgevel.

1991

Kopieerwinkel Copy Copy is in het pand gevestigd. Er wordt een doorbraak gemaakt tussen het magazijn en de kopieerruimte.

H. Wierts